

TAXONOMIA DE LA QUALITAT DE VIDA

REPORT

Septiembre 2012

Universitat Politècnica de Catalunya

Centre de Política de Sòl i Valoracions

REPORT

* El presente documento es parte del desarrollo teórico de la tesis doctoral de la autora "El género del espacio: calidad de vida urbana desde la perspectiva de género"

Realización

Blanca Gutiérrez Valdivia. Socióloga CPSV.

Introducció

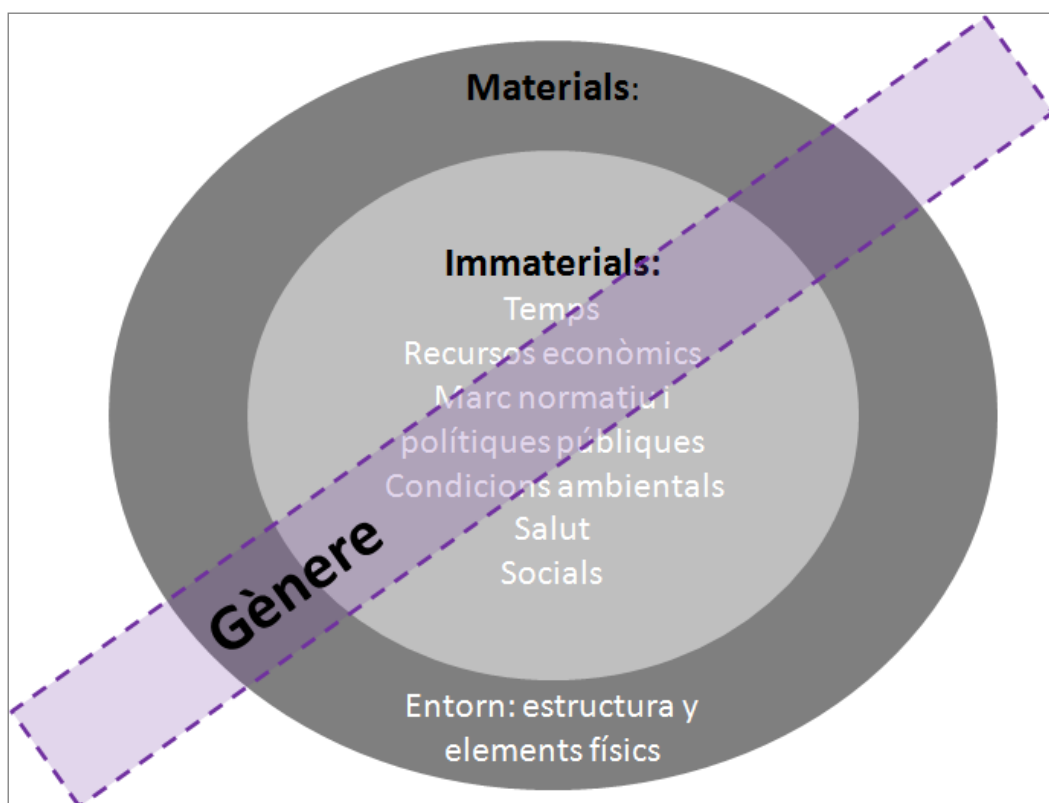
Aquest treball forma part de la tesi doctoral de l'autora "El gènere de l'espai: qualitat de vida urbana des de la perspectiva de gènere". Dins d'aquesta tesi s'estudien diversos casos d'estudi. Un dels casos d'estudi és el barri de la Mariola a Lleida.

En aquest document es fa una conceptualització de la qualitat de vida urbana des de la perspectiva de gènere, utilitzant com a punt de partida el marc teòric utilitzat per a la tesi

Taxonomia de la qualitat de vida

Després de l'anàlisi de la bibliografia i de realitzar una part del treball de camp s'ha pogut desenvolupar una definició pròpia segons la qual la qualitat de vida és “una construcció complexa i multifactorial que al·ludeix a l'existència d'unes condicions òptimes en els diferents espais urbans que permetin a les persones satisfer les diferents necessitats de la seva vida quotidiana (siguin diàries o eventuais). Les condicions per a la satisfacció d'aquestes necessitats són materials (estructura i elements físics de l'entorn) i immaterials (temps, recursos econòmics, marc normatiu, condicions ambientals, socials i salut), i totes elles estan travessada per la categoria gènere”

Il·lustració 1 Factors de la qualitat de vida

Elaboració pròpia

Com s'ha detallat en el marc teòric, el concepte de qualitat de vida és complex i multidimensional, i com es mostra en la Il·lustració, depèn de nombrosos factors.

Aquest treball es va a centrar qualitat de vida urbana des d'una perspectiva de gènere i de la vida quotidiana.

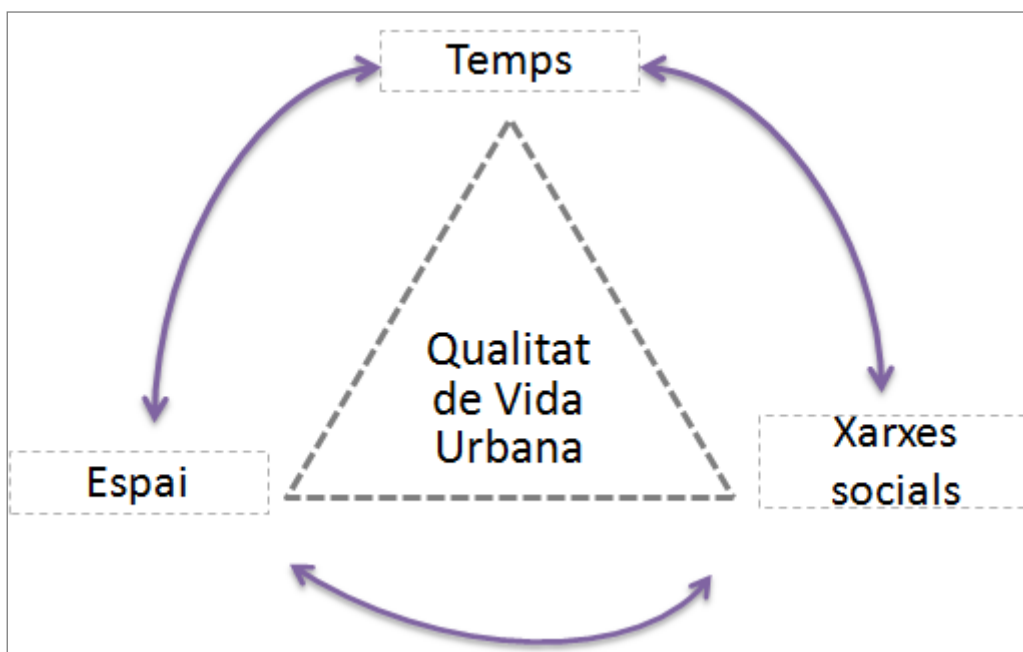
En la hipòtesi s'ha plantejat que hi ha dos elements que determinen la qualitat de vida diferencial entre homes i dones.

D'una banda, les normes socials, que assignen rols i tasques i que estructurin la vida quotidiana de les persones. Aquest treball s'aborda des d'una perspectiva de gènere intersectorial pel que s'analitza la importància de la categoria gènere, però sempre en relació amb altres variables com l'edat, l'origen o la classe social que travessen la vida de les persones.

D'altra banda, la planificació urbana androcèntrica que no té en compte la diversitat d'experiències i necessitats.

Partint de la base conceptual del marc teòric i del coneixement empíric desenvolupat es poden distingir tres dimensions interrelacionades que influeixen en la qualitat de vida: temps, espai, xarxes socials.

Il·lustració 2 Dimensions de la qualitat de vida

Elaboració pròpia

El temps i l'espai són categories ordenadoras del pensament humà, ja que percebem i ens apropem al món que ens envolta situant els objectes en un espai i en un temps concrets (Pérez Fernández, 2009, pp11).

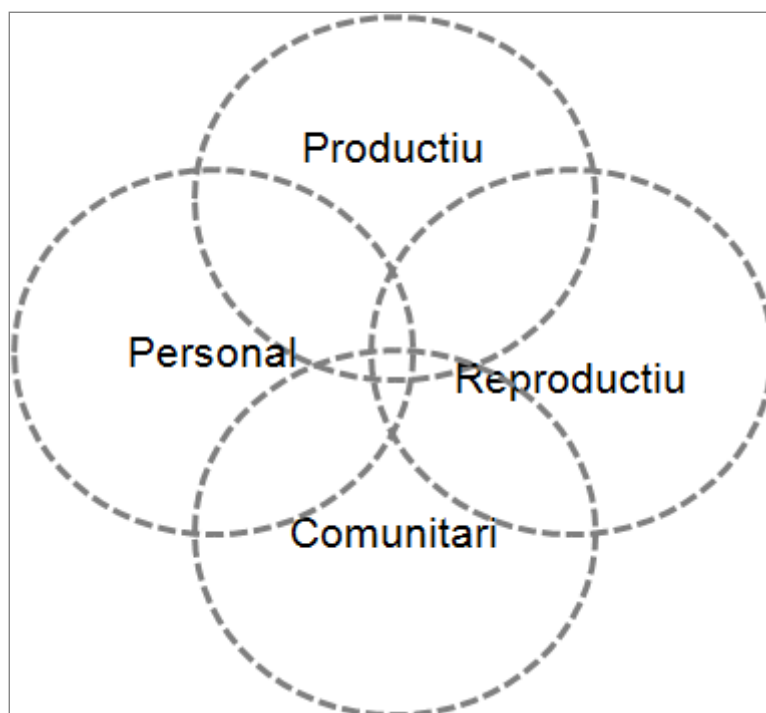
Però la importància d'ambdues categories va més enllà del seu paper com a categories simbòliques estructuradores del pensament.

S'ha considerat imprescindible vincular ambdues categories amb la dimensió social de les persones que es materialitza a la seva xarxa social. Les persones som éssers socials i les nostres activitats quotidianes estan estretament relacionades amb el nostre entorn social. A continuació aprofundirem una mica més en cadascuna d'aquestes dimensions:

-TEMPS

Com s'ha explicat en el marc conceptual existeix una relació entre els rols de gènere, les tasques que duem a terme i el temps que li dediquem. Per comprendre millor com es reparteixen el temps i visibilitzar activitats invisibles en la nostra societat, moltes autores han dividit el temps de la vida quotidiana en 4 esferes segons el tipus d'activitats que es desenvolupen en ella. Aquestes esferes estan interconnectades i en molts casos les activitats estan relacionades amb diverses esferes. Les diferents esferes seria: productives, reproductiva, personal i comunitària

Il·lustració 3 Divisió del temps segons esferes

Elaboració pròpia

Esfera Productiva; comprèn aquelles activitats relacionades amb la producció de béns i serveis per les quals normalment es rep una remuneració econòmica. El discurs de la domesticitat ha identificat a la figura masculina com a proveïdor dels recursos econòmics de la unitat familiar i ha relacionat l'esfera productiva amb l'àmbit públic.

Esfera Reproductiva; és el conjunt d'activitats no remunerades que realitzen membres d'una família per a ells mateixos i pels altres membres de la mateixa família o aliena. Són sistemàticament invisibilitzades pel sistema patriarcal i s'identifiquen amb l'espai domèstic. Tradicionalment s'ha considerat que havien de ser resoltes dins de l'àmbit privat i de manera "natural". Aquesta és la causa que les tasques de cures i relacionades amb l'esfera reproductiva no s'hagin tingut en compte en el disseny urbà, encara que en la pràctica quotidiana de les persones, i especialment en la de les dones, l'espai públic i els equipaments, serveixen de suport per a la realització d'aquestes activitats. En el context de Catalunya segons dades del IDESCAT les dones assumeixen un 70% de les activitats de l'esfera reproductiva.

Segons Cristina Carrasco i Mónica Serrano dins d'aquesta esfera podem definir les activitats en quatre grups:

- Proporcionar habitatge; comprar o llogar un habitatge, moblar-la, equipar-la, mantenir-la en condicions, netejar-la, etc.
- Proporcionar nutrició; organitzar els menjars, comprar menjar, preparar menjar, servir, rentar els plats, cuidar un hort, etc.
- Proporcionar vestit; confeccionar-ho, rentar-ho, planxar-ho, comprar-ho, etc.
- Proporcionar cura; atendre als nens, ancians, malalts o altres membres de la família, etc. (Carrasco et al, 2006)

És important visibilitzar aquestes tasques i evidenciar el rol imprescindible que exerceixen per al manteniment de qualsevol societat. Les activitats relacionades amb l'atenció i la cura dels nens i nenes, de les persones majors i malaltes, i de tots els treballs relatius a la higiene, alimentació i atenció afectiva són considerats resolubles d'una manera "natural", és a dir resolts en la majoria dels casos per dones (Campos, 1996), això implica que siguin oblidades a l'hora de planificar el territori i de fer polítiques públiques.

En aquest sentit Mª Ángeles Durán alerta que "les fronteres entre treball formal i informal són molt tènues i tendeixen actualment a desdibuixar-se. El temps de cura, no requereix transformacions materials pel que és fàcil invisibilitzarlo si no s'empren instruments d'observació específics, ja que se superposa a altres activitats passives o de baixa intensitat" (Durán, 1998, pp132)

Esfera Personal; a aquest grup pertanyen és el conjunt d'activitats que tenen a veure amb el desenvolupament personal i intel·lectual de cada persona, com les activitats de cura personal, l'oci, la vida social, els esports, les aficions...

Esfera Comunitària; Hannah Arendt la denomina Acció, i és imprescindible per a la fonamentació i conservació de la comunitat política, crea les condicions per a la continuïtat de les generacions, per al record i per a la història (Arendt, 1993). Aquesta activitat és intrínseca a l'ésser humà, i es realitza en l'espai públic.

A més d'aquesta divisió estructuradora del temps segons esferes, existeix una dimensió més concreta del temps que és com es materialitza el temps social en horaris

que influeixen en com organitzem la nostra vida quotidiana: horaris comercials, serveis, transports....

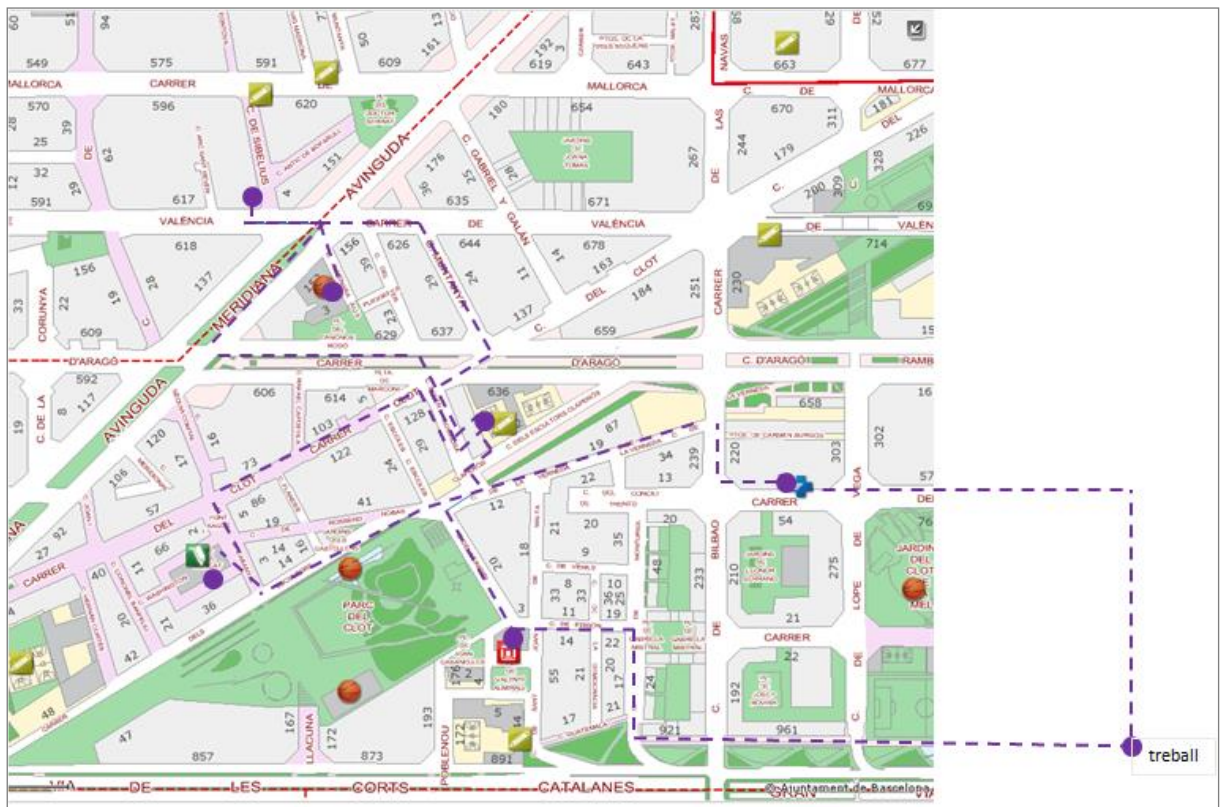
-ESPAI

Igual que el temps, és una dimensió travessada pel gènere, que com a categoria relacional i simbòlica influeix en quins espais usem, com ho fem, i en la càrrega simbòlica que els atribuïm. També està format per dues dimensions una més simbòlica i una altra més concreta.

La dimensió simbòlica ens recorda “l'origen social de la espacialitat, la seva producció i reproducció, i el poder, la política i la ideologia que s'exerceixen a través de l'espai” (Pérez Fernández, 2009, pp13).

En la dimensió més concreta s'emmarca la configuració física, localització i distribució dels àmbits espacials on desenvolupo les activitats de la meva vida quotidiana.

Il·lustració 4 Espais quotidians

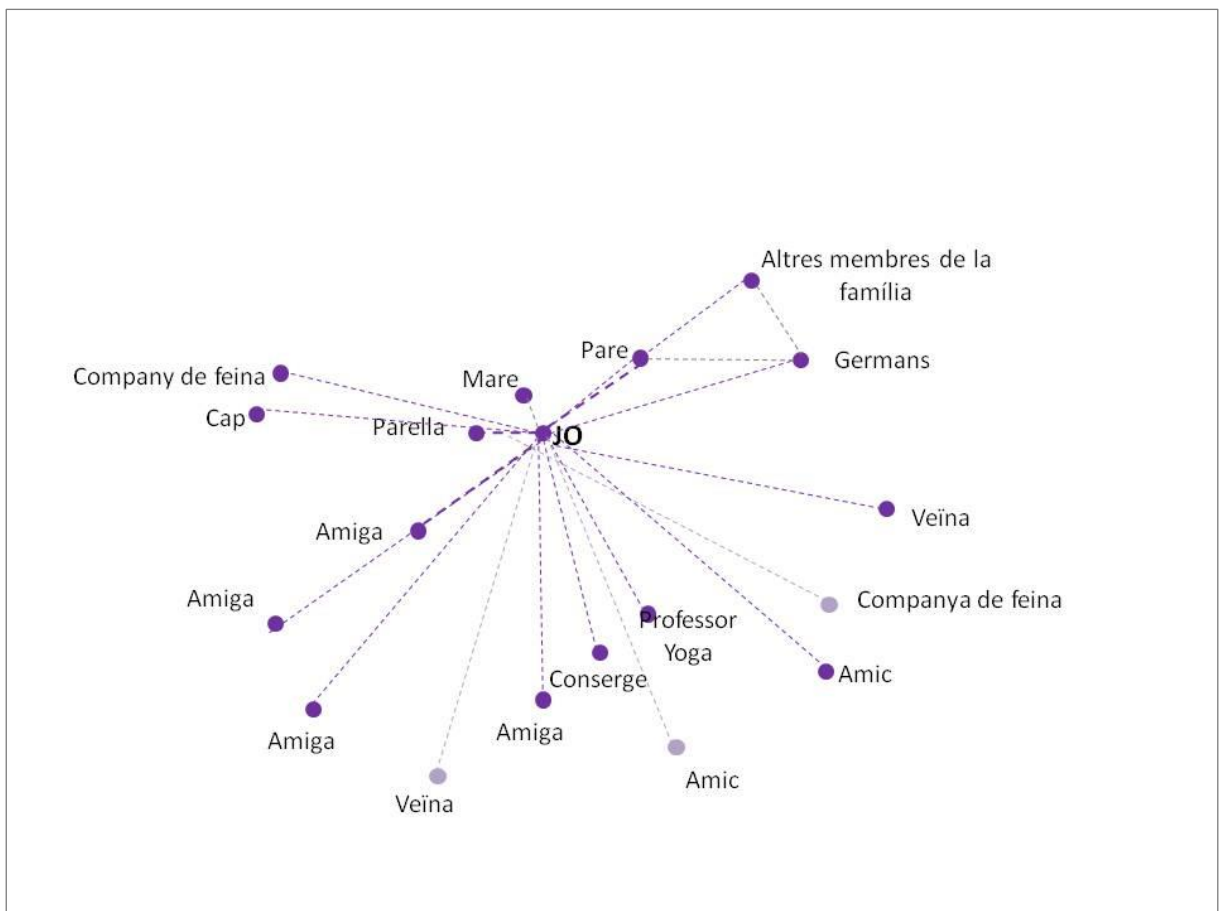

Elaboració pròpia

-XARXES SOCIALS

És el grup de persones amb el qual es relaciona una persona, existint diferents nivells de contacte. La sociologia relaciona les xarxes socials amb les teories del capital social ja que considera que aquestes xarxes produeixen relacions de confiança i reciprocitat cap als seus membres. En el cas de l'Estat Espanyol amb un Estat de Benestar cada vegada més minvat i amb falta d'infraestructures quotidianes i serveis per a la conciliació familiar i laboral, les xarxes socials de dins i fora de la família, desenvolupen un paper imprescindible en la vida quotidiana de les persones. Com en les altres dues dimensions el gènere juga un paper determinant en com es construeixen i mantenen les xarxes socials, i en el cas de les dones, aquestes juguen un paper inestimable perquè les dones puguin accedir al mercat laboral remunerat.

II·lustració 5 Eixample de xarxa social

Elaboració pròpia

Aquestes tres dimensions són transversals a la vida quotidiana de les persones i estan vinculades amb les diferents necessitats.

Tal com s'ha comentat en el marc teòric s'han distingit dues escales diferents de necessitats: necessitats concretes i necessitats generals.

Per construir un marc empíric de les necessitats de les dones a Lleida s'han elaborat una sèrie d'entrevistes que les seves característiques s'han especificat en l'apartat de metodologia.

A continuació es mostra el quadre de necessitats concretes elaborat a partir de les entrevistes

II-Il·lustració 6 Marc sintètic de les necessitats de les dones entrevistades marcats amb colors per temàtiques

	Ullum natural	Espais Verds	Silenci	Neteja i ordre	Bancs còmodes per asseure'm	Menys cobres	Menys publicitat i menys sexista	Més espai per caminar	Més comerç de proximitat	No sentir-me estranya	Sentir-me com a casa, segura, còmoda, alegre
Entrevista 1											
Entrevista 2	Menjar	Sostre	Transport	Salut	Educació	Accés a la cultura	Accés a la naturalesa i a l'aire lliure	Espais comunitaris	Accés a la recreació	Accés a l'art i la ciència	Accés a l'esport
Entrevista 3	Transport públic urbà	Petit comerç	Centre esportiu	Centre mèdic	Escola	Més zones verdes					
Entrevista 4	Ambulatori	Comerç de proximitat	Zones verdes i espais públics amb bancs per a persones majors i zona de joc per als nens	Dipòsit de residus propers i classificats	Carrers ben asfaltats i netes	Zones per disposar els excrements dels animals	Llocs oficials on atenguin amb prontitud, amabilitat i resolguin els nostres problemes				
Entrevista 5	Hospital i ambulatori	Col·legis a prop	Transport	Compres, el meu mercat de tota la vida on pugui establir relació amb pollera, etc	Grans magatzems	comissària	que no em molestin				
Entrevista 6	Transport públic urbà	Mercat	piscina i loga	biblioteca	ambulatori	farmàcia	parc o zona de passeig i joc	Espais accessibles	Escola de Bressol	llocs (equipaments i serveis) amb espais per a nens	
Entrevista 7	Bona mobilitat	Biblioteques	CAP	Administració	Ajuntament	Més aparcament					
Entrevista 8	Transport públic urbà	Disponibilitat de serveis	CAP								
Entrevista 9	Transport públic urbà	Poder comprar menjar	Un habitatge	Espai per passejar, sense cobres ni aglomeracions de persones, en un ambient agradable	Fer esport, si pot ser a l'aire lliure	Fuentes per beure aigua, si no haig de comprar-la	Bancs en espais públics per no haver d'anar a bars	Poder fer tràmits fos de l'horari laboral	Silenci		
Entrevista 10	Més espai per a carrros de beus en els autobusos	Més accessibilitat	Serveis en parcs per a nadós i nens petits	Més transport públic o transport privat perquè amb nens i mal temps fins i tot les distàncies curtes es fan difícils							

Elaboració pròpia

Els següents són els detalls més significatius extrets de les entrevistes:

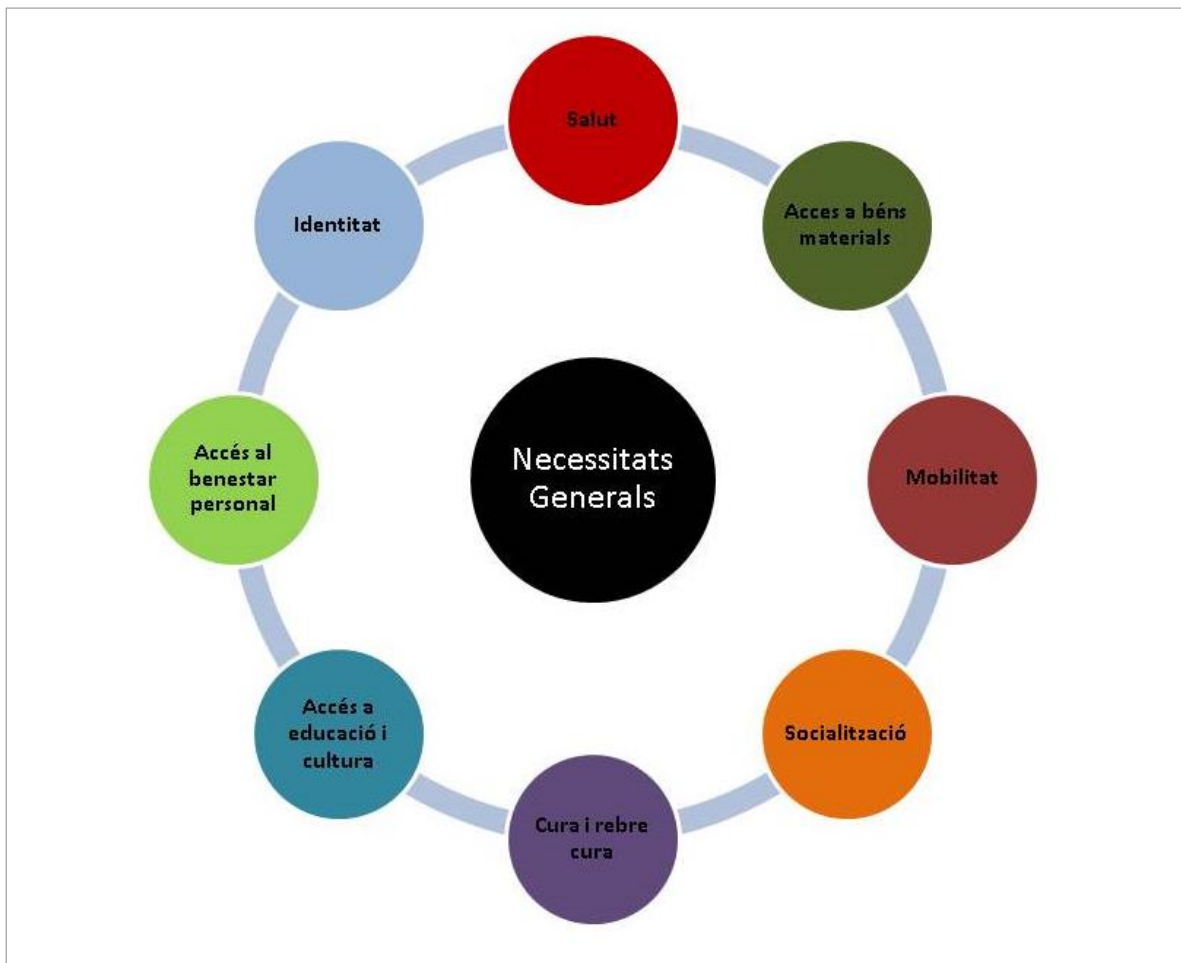
Les tres dimensions de la qualitat de vida explicada en la taxonomia s'han considerat com a categories transversals de les necessitats i han aparegut de manera recurrent en les entrevistes: espai (quins espais ha d'haver-hi, per exemple espais públics, equipaments...), temps (horaris i proximitat dels diferents llocs on desenvolupo les meves activitats) i xarxa social (espais on sigui possible cuidar i relacionar-me i relacions de proximitat amb comerciants del meu entorn o personal d'administracions públiques).

En les respostes apareixen aspectes relacionats amb les condicions materials com l'existència d'equipaments bàsics (CAP, Escoles...), però també d'aspectes relacionats amb la percepció i satisfacció personal (sentir-me segura, còmoda, alegre, tranquil·la...) i que moltes vegades estan relacionats amb coses difícilment quantificables però que han aparegut de manera recurrent en les entrevistes (tenir una relació de confiança amb la persona que m'atén cada dia al mercat, relacions de proximitat amb persones que treballen en l'administració pública) i que també estan relacionats amb la configuració física de l'espai (il·luminació, accessibilitat, mobiliari urbà).

És bastant significatiu que només una de les dones entrevistades ha fet referència entre les seves necessitats a l'accés a la recreació. Aquesta informació és molt rellevant ja que se suposa que l'oci està relacionat amb l'esfera personal i és independent de les característiques personals com el gènere o l'edat (el que seria diferent és el tipus d'oci o la manera d'accedir a activitats recreatives). Això és encara més revelador si es té en quanta que la majoria de les dones han nomenat com a necessitat les escoles, encara que moltes d'elles no tenen persones al seu càrrec. Això mostra fins que punt té la majoria de les dones interioritzades les tasques reproductives i invisibilitzan les seves pròpies necessitats.

A partir d'aquestes necessitats concretes, utilitzant com a base el marc teòric i des d'una perspectiva de gènere i de la vida quotidiana, es deriva que les necessitats generals de les persones en el context urbà són les següents:

II-lustració 7 Necessitats generals urbanes

Elaboració pròpia

A més s'han identificat satisfactors per a cadascuna de les necessitats:

Taula 1 Necessitats-Satisfaents

Necessitats	Satisfaents
Salut	Accés a serveis sanitaris (CAP, Hospitals, farmàcies)
Accés a béns materials	Comerç de proximitat pel bàsic i comerç especialitzat o grans superfícies en una escala territorial
Mobilitat	Transport públic
Socialització	Espais públics i equipaments amb activitats que promoguin el coneixement mutu
Cura i rebre cura	Espais públics, equipaments que conciliïn la vida personal, social i laboral i equipaments i serveis que integrin elements per desenvolupar activitats de cuidats
Accés a educació i cultura	Escoles i altres centres de formació, centres cívics, biblioteques i museus
Accés al benestar personal (oci, esport, entreteniments)	Espais naturals, Equipaments esportius, Espais recreatius
Identitat	Publicitat no sexista, nombres de dones als carrers i espais públics

Elaboració pròpia

Els satisfaents haver de tenir caràcter universal és a dir que s'han de prioritzar els satisfactores que responen a les necessitats de tota la població. En aquest sentit per exemple s'ha considerat un satisfactiu universal de la mobilitat el transport públic perquè és el que amb les condicions adequades satisfà a tota la població, enfront del transport privat que satisfà a un percentatge de població limitada (per edat, condició socioeconòmica, gènere...) En aquesta línia es parla d'equipaments i serveis públics perquè són els que satisfan a tota la població.